

Tahran Ticaret Müşavirliği

İran İslam Cumhuriyeti
Ülke Profili

Haziran 2015

ÜLKE KİMLİĞİ

Resmi adı	:İran İslam Cumhuriyeti
Başkenti	:Tahran
Yönetim şekli	:İslam Cumhuriyeti
Nüfusu	:78 milyon
Yüzölçümü	:1.648.195 km ²
Resmi dil	:Farsça
Para birimi	:Riyal (Halk arasında Tümen ifadesi kullanılmaktadır.) 1 Tümen = 10 Riyal
Büyük Kentler ve Limanlar	:Tahran (Tehran)(Tahran Eyaleti'nin Başkenti, İran Başkenti) Meşhed (Mashad) (Kuzey Doğu)(Horasan Razavi Eyaleti'nin Başkenti) İsfahan (Isfahan) (Merkez)(İsfahan Eyaleti'nin Başkenti) Tebriz (Tabriz) (Batı)(Doğu Azerbaycan Eyaleti'nin Başkenti) Şiraz (Shiraz)(Güney)(Fars Eyaleti'nin Başkenti) Şehit Recai Limanı (Güney)(Bender Abbas-Hormozgan Eyaleti'nin başkenti- Körfez kıyısındaki en büyük liman) Chabahar Limanı (Çabahar)(Güney)(İran'ın Güneyinde, Umman Denizi kıyısında) Bender Anzali Limanı (Kuzey)(İran'ın Kuzeyinde, Hazar Denizi kıyısında) İmam Humeyni Limanı (Güney) Şehit Bahonar Limanı (Güney)(Körfez kıyısındaki limanlardan)
Saat Farkı	: (+1,5 Türkiye)(Türkiye saatinden 1,5 saat daha ileridir.)
Voltaaj	:İran'da şehir cereyanı 220 Volttur.

ÜLKENİN KISA TARİHÇESİ

İran binlerce yıllık köklü devlet geleneğine ve zengin bir kültür dokusuna sahip önemli bir bölge ülkesidir. Bugünkü İran topraklarına kurulmuş ilk büyük uygarlık Perslere aittir. Perslerin M.Ö.2800 yıllarında İran'a yerleştikleri tahmin edilmektedir. Fars veya diğer bir deyişle Perslerin ataları İndo-Aryan ırkından gelmektedir.

Yazılı tarihi M.Ö.559 yılında kurulan Akamenid İmparatorluğu ile başlayan İran M.Ö. 559-330 yılları arasında büyük bir uygarlığa ulaşmıştır. Doğudan Mısır, batıdan eski Yunan devletine kadar uzanan sınırlarıyla Akamenid İmparatorluğu bugünkü federal sisteminin ilk örneklerindedir. Akamenid İmparatorluğunun başkenti olan Persopolis M.Ö.330 yılında Büyük İskender'in III. Darius'u mağlup etmesinden sonra yakılmıştır. Persopolis kentinin Şiraz şehri yakınlarında bulunan kalıntıları Akamenid İmparatorluğunun ulaşmış olduğu medeniyet düzeyini gözler önüne sermektedir. Persopolis aynı zamanda dönemin kültürel başkenti olma özelliği gösterip, burada askeri yapıya rastlamak mümkün değildir. Büyük İskender'in İran'ı fethinin ardından ülkede büyük oranda tahribat yaratılmıştır.

M.Ö.176 yılından itibaren bugünkü İran toprakları ile Mezopotamya'yı kapsayan ve bu topraklarda 300 yıl hüküm süren Part İmparatorluğu kurulmuştur.

M.S.220 yılında tarih sahnesine çıkan Sasaniler, Part İmparatorluğu hakimiyetine son vererek kendi devletlerini kurmuşlardır. M.S.637 yılına kadar süren hükümdarlıkları boyunca batı sınır komşuları olan Roma İmparatorluğu ile büyük bir rekabet ve çekişme içinde olmuşlardır. Sasani hükümdarları resmi din olarak Zerdüştlüğü benimsediklerinden, Mitraizm'den kalma birçok eseri yok etmişlerdir.

M.S.637 yılında bugünkü Irak topraklarında yer alan "Kadisiye" mevkiinde Arap orduları tarafından ağır bir yenilgiye uğrayan Sasani ordusu ilerleyen 4 yıl içinde tamamen dağılmış ve Sasani devleti ortadan kalkmıştır. Sasanilerin Arap istilasına karşı verdikleri askeri mücadele dört yıl içinde ortadan kalkmıştır. Arap istilâsının ardından hâkim din olan Zerdüştlük yerini İslam dinine bırakmıştır.

Arap istilâsının ardından İran önce Emeviler (637–750) daha sonra Abbasiler (750–950) tarafından yönetilmiştir. Özellikle Abbasiler döneminde İran'ın çeşitli yerlerinde isyanlar çıkmış bu isyanların sonucunda mahalli devletler kurulmuştur. Arap istilasından sonra ortaya çıkan en ciddi isyan kadın ve erkek arasında eşitliği öngören ve özel mülkiyeti tanımayan, Mazdek dini mensubu Babek ve onun Türk kumandanı Tarkan tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu isyan, Abbasiler adına çarpışan paralı bir İranlı kumandan olan Afşin'in önce Tarkan'ı daha sonra Babek'i öldürmesiyle son bulmuştur.

İran 11. yüzyıla kadar geçen sürede İslamlaşmış, Fars dili ve edebiyatı gerileyerek yerini Arap dil ve kültürüne bırakmıştır. Bu gerileme 11. yüzyılda Ferdovsi'nin yazdığı "Şahname" adlı eserle son bulmuştur. Aynı dönemde Farslar arasında önemli şair ve âlimler yetişmiştir. Bunlar arasında Hafız, Sadi, Ömer Hayyam, Nizam-ül Mülk, Abol Reyhanol Biruni, Razi, Bu-Ali Sina sayılabilir.

Tahran Ticaret Müşavirliği İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili

9. yüzyıldan itibaren İran'da Orta Asya'dan göç eden Türklerin varlığı göze çarpmaktadır. Bu süreç Orta Asya'dan gelen Türklerin askeri yeteneklerinden ötürü İran'da kurulan küçük büyük devletlerde etkin rol almaları ve kademeli olarak yönetici konuma gelmeleri şeklinde gelişmiştir. Bu çerçevede 1501 yılında İran'ın birliğinin Safavi Hanedanı tarafından sağlanıncaya kadar geçen dönemde Gazneliler (999–1040), Selçuklular (1040–1157), Moğollar (1219–1258), İlhanlılar (1258–1336), Timur Hanedanı (1393–1410), Karakoyunlular (1450 dolayları) İran'ın muhtelif bölgelerini yönetmiştir. Bu dönemde özellikle Moğol istilalarına maruz kalan İran, Cengiz Han ve Timurlenk zamanında etkisi yüzyıllar süren bir tahribata uğramıştır.

1501'de annesi Akkoyunlu Uzun Hasan'ın Kız kardeşi olan Şah İsmail tarafından kurulan Safavi Hanedanı döneminde İran'ın birliği sağlanmış, İran uygarlığı kültür ve sanatta yükselişe geçmiştir. İlk yıllarda Güney İran, Lübnan, Yemen gibi ülkelerde yayılmaya başlayan Şiilik mezhebi Şah İsmail döneminde kasıtlı politikalar sonucu İran'da hakim ideoloji haline getirilmiştir.

1722–1725 yıllarında Mir Mahmut yönetimindeki Afgan ordusu İran'a saldırarak başkent İsfahan'ı ele geçirmiştir. İran'ın parçalanmaya geçtiği bu dönemde Türk asıllı Nadir Şah Afganları yenerek Afşar Hanedanını kurmuştur.

Nadir Şah'ın 1747 yılında öldürülmesinden sonra başlayan taht kargaşası Kürt asıllı Kerim Han'ın 1749 yılında Zend Hanedanını kurmasıyla sona ermiştir. 1794 Yılında ise Aga Muhammed Han 1925 yılına dek hüküm süren Kaçar Hanedanını kurmuştur. Rusya ve Afganistan lehine büyük toprak kayıplarına uğramaya başlayan İran 1901 yılında petrol bulunmasıyla birlikte Rus-İngiliz çekişmesinin ev sahibi olmuştur. 1907 yılında İran, İngiltere ve Rusya arasında iki nüfuz bölgesine ayrılmıştır. Bu arada, yönetime karşı halk hareketi yoğunlaşmış, bunun sonucunda 1906 yılında İran'da ilk Meclis toplanmış ve ilk Anayasa kabul edilmiştir.

Birinci Dünya Savaşını izleyen istikrarsız dönemde General Rıza Han tarafından gerçekleştirilen bir darbe ile Pehlevi Hanedanı kurulmuş, İran'da Atatürk'ün gerçekleştirdiği inkılaplara paralel yenilikler yapılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında İngiliz ve Rus kuvvetleri Alman tehdidine karşı koymak gerekçesi ile 1941 yılında İran'ı işgal etmiş, 1945'te İran'ın Azerbaycan ve Kürdistan eyaletlerinde Sovyet yanlısı rejimler kurulmuştur. Bu durum 1946 yılında Sovyetlerin çekilmesiyle son bulmuştur.

1951–1953 yılları arasında Başbakan Dr. Musaddık, Dış İşleri Bakanı Dr. Fatemi'nin önerisi ile petrol endüstrisini millileştirmiş ve İngiliz Hükümeti ile büyük bir kriz yaşamış, uluslararası alanda Anglo-İraniyan petrol şirketi davası olarak adlandırılan hukuksal süreç başlamıştır. İran'dan ayrılmış bulunan Muhammed Rıza Şah, Musaddık'ın 1953 yılında devrilmesi üzerine ülkeye geri dönmüştür. 1953 yılından sonra kurduğu SAVAK adlı örgülle kontrolü hızla eline geçiren Şah, 1960'lı yılların başlarından itibaren Beyaz Devrimi başlatarak özellikle toprak reformuna gitmiştir. Şahın diktatör ve baskıcı yönetimine karşı halkta huzursuzluk başlamış, rejim aleyhine direniş ve gösteriler baş göstermiştir. 1970'li yılların başında ekonomik göstergeler olumlu seyretmiş ancak, baskıcı yönetim karşısında halktaki huzursuzluk artış göstermiştir.

Tahran Ticaret Müşavirliği **İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili**

Muhalefet sürgündeki Ayetullah Ruhollah Humeyni'nin liderliğinde ayaklanma başlatmış ve 1979 yılında Şah'ın ülkeyi terk etmesiyle Pehlevi Hanedanı sona ererek yerine İran İslâm Cumhuriyeti kurulmuştur. 1980 yılında Şattul Arap su yolu üzerindeki egemenlik haklarına ilişkin olarak, Irak'ın İran'a saldırması üzerine 8 yıl süren İran-Irak savaşı başlamış, İran'ın 18 Temmuz 1988 tarihinde 598 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararını kabul etmesiyle savaş sona ermiştir. 4 Temmuz 1989 yılında dini lider Humeyni'nin vefat etmesi üzerine yerine Ali Hamaney'i ömür boyu görev süresi ile seçilmiştir. Bu süreçte Meclis Başkanı olan Rafsancani Cumhurbaşkanlığı'na seçilmiştir. Rafsancani'nin 1993–1997 yılları arasındaki 2. dönem görev süresinin dolmasından sonra Kültür eski Bakanı Hocatülislam Seyyed Muhammed Hatemi %70 oy oranı ile Cumhurbaşkanı seçilmiş, 2001 yılında yapılan seçimlerde ise oy oranını %78'e çıkaran Hatemi 2. kez aynı görevi üstlenmiştir. 2005 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerde eski Tahran Belediye Başkanı olan muhafazakar Mahmud Ahmedinejad Cumhurbaşkanlığı görevine seçilmiştir. Mahmud Ahmedinejad, 2009 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aynı göreve tekrar seçilmiştir. İran'da, 11. Dönem Cumhurbaşkanlığı seçimi, 14 Haziran 2013 tarihinde yapılmıştır. Söz konusu seçimde kullanılan oyların %50,71'ini alan Hasan Ruhani, İran Cumhurbaşkanlığı'na seçilmiştir.

SIYASİ VE İDARİ DURUM

İran İslam Cumhuriyeti, iktidarın ulema ile halk tarafından seçilen temsilciler arasında hiyerarşik olarak paylaşıldığı dini teokrazi ile Başkanlık sistemi karışımı kendine özgü bir yönetim biçimidir. İran'da kuvvetler ayrılığı prensibi geçerli olmakla beraber erkler Dini Liderin denetimine tabidir.

Şah yönetimi 11 Şubat 1979 tarihinde devrilmiş ve ülkede aşamalar halinde dini esasa dayalı bir devlet düzeni kurulmuştur. Devrimden bu yana aradan geçen 35 yıl zarfında kurumsallaşan sistem içinde ulema ağırlığını korumaktadır. Ülkedeki en güçlü otorite olan "Dini Lider" in seçimi, Cumhurbaşkanı ve Milletvekilleri seçimlerine katılacak adayların ön denetimi ile yasaların onaylanması yetkisi, çoğunluğu veya tamamı ulema tarafından oluşturulan Uzmanlar Meclisi, Anayasayı Koruyucular Konseyi ve Devlet Uzlaştırma Konseyi gibi kurumlara aittir. Yargı Erki de tamamen ulemanın denetimi altındadır.

Dini Liderlik Makamı

Ülkede, her konuda nihai söz sahip olan en üst makam Dini Liderdir. Dini Lider yaşam boyu seçilmektedir. Mevcut Dini Lider, İslâm Cumhuriyeti'nin kurucusu Humeyni'den sonra seçilmiş olan Ali Hamaney'dir. Nizami ordu, Devrim Muhafızları, İçişleri Bakanlığı ve istihbarat kuruluşları doğrudan Dini Lidere bağlı olup, yasama, yürütme ve yargı erklerinin işleyişini denetler. Dini Lider İçişleri Bakanlığı üzerindeki yetkilerini Cumhurbaşkanına devredebilir.

Devlet Uzlaştırma Konseyi

Humeyni tarafından din adamı ağırlıklı Anayasayı Koruyucular Konseyi ile İslami Danışma Meclisi arasında yasama sürecine ilişkin ortaya çıkabilecek uzlaşmazlıkların giderilmesi amacı ile kurulmuştur. Anayasa değişiklikleri konusunda Dini Lidere görüş bildirir. Ayrıca, Meclis ve Anayasayı Koruyucular Konseyi arasında ortaya çıkan görüş ayrılıklarını inceleyerek alınacak nihai tutum konusunda Dini Lidere öneride bulunur.

Yasama

İran Anayasasının 66-112. maddeleri arasında düzenlenen yasama bölümüne göre İran İslâm Cumhuriyeti Devletinin yasama organı "Şoraye Maclese Eslami" olarak adlandırılan İslâmi Danışma Meclisidir. Danışma Meclisinin görevleri arasında kanun tasarılarını görüşüp karara bağlamak, milletler arası anlaşmaları uygun bulmak, İslâmi Danışma Meclisine ve Yargı Erkine karşı yapılan yazılı şikayetleri incelemek, Cumhurbaşkanı tarafından sunulan kabineye onay vermek sayılabilir.

İslâmi Danışma Meclisi kararlarının Anayasa ve İslami usullere uygunluğunu denetlemek amacı ile kurulan Anayasayı Koruyucular Konseyi (Şoraye Negehban), İslâmi Danışma Meclisi kararlarını (birkaç istisna dışında) denetlemek ve onaylamakla sorumlu olduğundan fonksiyonel olarak yasama erkinin çift başlılığından söz edilebilir. Anayasayı Koruyucular Konseyinin onayına sahip olmayan Danışma Meclisi kararları kanunlaşamaz.

İslâmi Danışma Meclisi

İslami Danışma Meclisi 4 yıllık dönemler için halkın doğrudan ve gizli oy ile seçtiği 290 milletvekilinden oluşur. İran Anayasasının 62. maddesine göre seçmen ve adaylarda aranacak kıstasların yasada düzenleneceği öngörülmüştür. Yürürlükteki kanunlar uyarınca seçmen yaşı 16 ve üstü olarak belirlenmiştir. 68. maddede ise seçimlerin bölgesel ve ülke genelinde ertelenmesi savaş ve işgal halleri ile sınırlandırılmıştır. Bu durum Cumhurbaşkanının talebi, milletvekili sayısının 3/4'ü ve Anayasayı Koruyucular Konseyi'nin onayı ile mümkün kılınmıştır.

İslami Danışma Meclisi Anayasada belirtilen istisnalar saklı kalmak üzere üye tam sayısının 2/3'ü ile toplanıp katılan üyelerin 2/3'ü ile karar alır. Meclisin iç işleyişi ile ilgili esas ve usuller ile Meclis Başkanı ve vekillerinin seçim yöntemi Meclis İç Tüzüğüne belirlenir. Meclis toplantıları Anayasanın 69. maddesi uyarınca milli güvenlik ve zorunlu haller gerektirmedikçe aleni yapılarak toplantı tutanakları medya yolu ile yayımlanır. Gizli oturumların tutanakları ise, milli güvenlik gerekliliklerinin ve zorunlu hallerin ortadan kalkmasından sonra kamuoyuna duyurulur.

İslâmi Danışma Meclisi, İdarenin tüm eylem ve işlemlerinde inceleme ve araştırma yapma yetkisine sahiptir. Milletvekilleri görevleri ile ilgili olarak açıkladıkları görüşlerinden ve vermiş oldukları oylardan sorumlu değildirler. Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı ve yasama bağımsızlığı bulunmaktadır.

İran Danışma Meclisi Anayasaya ve ülkenin resmi mezhebine aykırılık teşkil edecek kanun yapamaz. İran Anayasasının 72. maddesine göre bu durumun tespiti Anayasal bir kurum olan Anayasayı Koruyucular Konseyinin sorumluluğuna tabidir. Kanun tasarısı Bakanlar Kurulu Üyelerinin ortak kararı, kanun teklifleri ise en az 15 milletvekilinin talebi ile meclise sunulur (Anayasa madde 74). Yasama Devredilmezliği ilkesi geçerli olan İran'da bu kuralın tek istisnası zorunluluk halinde belirli kanunlarla sınırlı olmak üzere iç komisyonlara Kanun hazırlama yetkisi verilebilmesidir (Anayasa mad. 86).

Anayasayı Koruyucular Konseyi

Dini Liderlik Makamınca seçilen güncel bilgilere sahip 6 kişilik dini ulema ve Yargı Erki Başkanının önerdiği İslâmi Danışma Meclisi tarafından seçilen 6 kişilik hukukçu heyetinden oluşan Anayasal bir kurumdur. 6 yıllık dönemler itibariyle görev yapan bu kurumun başlıca görevi İslâmi Danışma Meclisi kararlarının Anayasa ve Devletin resmi mezhebine uygunluğunu denetlemektir. Anayasayı Koruyucular Konseyinin onayına sahip olmayan Danışma Meclisi kararları kanunlaşmadığından yasama erkinin çift başlılığından söz edilebilir.

Anayasayı Koruyucular Konseyinin onayına sunulan kanun teklif ve tasarıları 10 gün içinde karara bağlanmadığı takdirde onaylanmış sayılarak yürürlüğe girer. Gerekli görülen hallerde Danışma Meclisinden gerekçeli olarak 10 günlük ek süre talebinde bulunulabilir.

Danışma Meclisi kararlarının Anayasaya uygunluğu Konsey üyelerinin oy çokluğu ile İslâmi esaslara uygunluğu ise Konsey üyesi 6 dini ulemanın oy çokluğu ile tespit edilir. Bunlara ilaveten Anayasanın tefsiri bu Konseyin üye sayısının 3/4'ünün onayı ile gerçekleştirilir.

Yürütme

İran'da Başbakanlık Kurumu mevcut bulunmamaktadır. Yürütme erki 4 yıllık dönemler için, halkın gizli oyu ile yapılan genel seçimlerce belirlenen Cumhurbaşkanı'nın sorumluluğundadır. Aynı şahıs tarafından ardı ardına iki dönemden fazla Cumhurbaşkanlığı görevi yürütülemeyeceği İran Anayasasında belirtilmiştir. 2005 yılında yapılan genel seçimlerle Mahmud Ahmedinejad, iki dönem Cumhurbaşkanlığı yapmış Ayetullah Hatemi'nin ardından bu göreve seçilmiştir. 2009 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Mahmud Ahmedinejad aynı göreve tekrar seçilmiştir. Ahmedinejad'ın görev süresi 2013 yılında sona ermiştir. İran Cumhurbaşkanlığı görevini 2013 yılının Ağustos ayından bu yana Sayın Hasan Ruhani yürütmektedir.

Yargı

İran'da yargı erki, yasama ve yürütmeden tam bağımsız olarak iş görmektedir. Başlıca yürütme organları arasında yer alan Adalet Bakanlığı, yargı ve yürütme arasındaki koordinasyonu sağlamakla yükümlüdür. Adalet Bakanı, Yargı Erki Başkanının sunduğu isimler arasından seçilir. Yargı erkinin işleyişinden ise, Dini Lider tarafından içtihat verme yetkisine haiz ulema arasından, 5 yıllık süre için atanan Yargı Erki Başkanı sorumludur. Yargı Erki Başkanı hukuki konular dışında kalan idari, mali ve personel istihdamına ilişkin yetkilerini Adalet Bakanına devredebilir.

İran Devrimi öncesi mevcut olan hukuk sistemi Kara Avrupa'sı Hukuk Sistemi olup, birçok kanun Fransa'dan iktibas edilmiştir. İran devriminin ardından mevcut hukuk sistemi

İslam Hukukuyla birleştirilerek kendine özgü bir tür kazanmıştır. Bu durum mevzuatın dağınıklığına ve uygulamada ortaya çıkan bazı güçlüklerle yol açmıştır. İran hukuk sisteminde, İslâm hukuku daha çok aile hukuku ve ceza hukuku alanlarında kendini göstermektedir.

Avukatlık mesleğine kabul olunacak kişiler baro tarafından yapılan sınavla, hukuk fakülteleri mezunları arasından seçilir.

İran Yargı Erki İnternet Sitesi	: http://www.iranjudiciary.org
Tahran Eyalet Mahkemeleri	: http://www.dadgostary-tehran.ir
Yargı Erki Halkla İlişkiler Genel Müdürlüğü	: http://www.irjpr.ir
İran Resmi Gazetesi	: www.rooznamehrasmi.ir
İran Barosu	: http://iranbar.com

İKLİM VE COĞRAFYA

1.648.195 km²'lik yüz ölçümü ile Dünyanın en büyük 17. ülkesi olan İran, 8.731 km'lik ülke sınırına sahiptir. Bu sınırların 767 km'sini Azerbaycan, 40 km'sini Ermenistan, 1.206 km'sini Türkmenistan, 945 km'sini Afganistan, 978 km'sini Pakistan, 486 km'sini Türkiye, 1.609 km'sini Irak, 657 km'sini Hazar Denizi, 784 km'sini Umman Denizi, 1.259 km'sini Basra Körfezi teşkil etmektedir. Yüz ölçümünün yarısını dağlar, %25'ini göller, %25'inden daha azını ise ekilebilir alanlar oluşturmaktadır. Ülkenin en yüksek noktası olan Demavend Dağı ise 5.671 metre yüksekliğe sahiptir.

İran'ın iklim yapısı bölgelere göre farklılık göstermektedir. Kuzey batı ve güneyde yer alan dağların yüksek oluşu denizden gelen nemli havanın ülke merkezine doğru geçiş yapmasına izin vermemektedir. Bu sebeple bu dağların dış etekleri nemli ve ormanlık iç etekleri ise kuru bir havaya sahiptir. Batı bölgelerinde kara iklimi hâkim olup, yazları sıcak ve kurak, kışlar ise soğuk geçmektedir.

Yaklaşık 180.200 km² ormanlık alanın %55,5'i ülkenin batısında, %19'u ülkenin kuzeyinde, %13,3'ü ülkenin doğu ve güneyde, %6,6'sı dağlık bölgelerde ve %5,6'sı ise ülkenin çeşitli yerlerinde yer almaktadır.

İran'da bulunan göllerin çoğu tuzludur. 424.000 km²'lik alanla Dünyanın en büyük gölü olan Hazar Denizinde kıyısı bulunmaktadır.

Nehirleri gür olmayıp gemiciliğe elverişli tek nehri Karun nehridir.

Başlıca gölleri, 4.868 km² ile Urumiye, 1.806 km² ile Namak, 1.097 km² ile Mahuncazmuryan, 750 km² ile Bakhtegan, 442 km² ile Tashk, 208 km² ile Mahurlu, 106.5 km² ile Hozestan, 43 km² ile Famur (Perişan) ve 8.5 km² ile Zarivar gölleridir.

Başlıca adaları, 1.491 km² ile Qashm, 89.7 km² ile Kish, 76 km² ile Lavan, 48.7 km² ile Lark, 41.9 km² ile Hürmüz, 33.6 km² ile Hengam, 26.3 km² ile Ashk, 26.2 km² ile Büyük Farur, 21.1 km² ile Hendurabi, 20.5 km² ile Kharak, 17.8 km² ile Minu, ve 17.3 km² ile Seyri adalarıdır.

Ülkenin dağların 4 gruba ayrılmaktadır. Bu dağlar kuzey sıradağları, batı sıradağları, güney sıradağları ve doğu-merkezi sıradağlarıdır.

Kuzey sıradağları Türkiye'nin Ağrı Dağı'ndan başlayıp sırasıyla Alemdar, Sahand, Sablan, Talesh Dağları, Ghaflankoh Dağlarını takip ederek Afganistan'ın Hindukesh dağlarına kadar uzanmaktadır. Batı sıra dağları ise, Ağrı Dağı'ndan başlayıp kuzey batıdan sırasıyla Saridash, Chehelcheshme, Pancheyeali, Alvand, Bakhtiyari, Pishkooch, Poshtkooch, Zardkooch dağlarını takip ederek güney doğuya uzanmaktadır ki bu dağlara Zagros sıradağları denilmektedir. Batı sıradağlarının en yüksek noktasını ise 4.409 metre yükseklik ile Dena (Dinar) zirvesi teşkil etmektedir. Güney sıradağları güney batıdan başlayıp Pakistan'ın Süleyman dağları ile birleşmektedir.

Başlıca nehirleri ise, Basra Körfezi ve Umman Denizine dökülen Neyband, Shur, Arvand, Kol, Mehran, Alvandrood, Minab, Sarbaz, Bahuklat, Karun, Cerahi, Kerkhe, Daz, Zohreh, Mand, Hendican, Dalki, Simreh, Tayab, Urumiye Gölüne dökülen Siminerood, Zarinerood, Acıçay, Nazlıçay, Hazar Denizine dökülen Sefidrood, Shur, Zanjançay, Shahrood, Chalus, Haraz, Gorgan ve Ars nehirleridir.

İRAN EKONOMİSİNİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Genel Ekonomik Yapı

İran 1979 yılında rejim değişikliğine uğradığında, güçlü bir petrol endüstrisi ve çoğu tarım sektöründe faaliyet gösteren orta boy işletmelerden oluşan özel sektöre sahip iken, Irak ile 8 yıl süren savaş ve devrimin etkileri ile bu tabloda uzaklaşmıştır. Devrimi izleyen yıllarda çiftlikler, şirketler ve bankalar devletleştirilmiş ve dünyadaki eğilimin aksine yabancı sermaye yasaklanmıştır. Dolayısıyla İran ekonomisi tek mallı-tek boyutlu bir düzen kazanmış bulunmakta idi. Halen ihracat fazlası olan İran'da 12.11.1985 tarihinde yayınlanan tek maddelik bir yasa ile karşılıklılık şartına bağlı olarak yabancı şirketlerin pazarlama ve satış ofisi açmaları hakkındaki yasak kaldırılmıştır. 1993 yılında Serbest Bölgeler Kanunu, Haziran 2002 yılında ise, yeni Yabancı Yatırımı Teşvik Kanunu yürürlüğe sokularak yabancı sermaye ülkeye çekilmeye ve özel sektöre dinamizm kazandırılmaya çalışılmıştır.

Döviz girdilerinin %80'ini petrol gelirlerinden elde eden İran'da genel olarak ekonomiyi devletin; %40'ını doğrudan, %45'ini ise "Bonyad" olarak adlandırılan, dini liderlik makamına karşı sorumlu bir tür İslami esaslı vakıflar aracılığı ile elinde tuttuğu söylenebilir. Kalan %15'lik kesim ise, siyasal yelpazede muhafazakâr olarak tanımlanabilecek bir noktada duran İran özel sektörünün (bazaar) elindedir. Petrol ve petrol ürünleri gelirlerinin yüksekliğine (2011 yılında 114,7 milyar ABD Doları) rağmen, hızla büyüyen nüfus baskısı, enflasyon ve işsizliğin artması, yaygın yoksulluk, temel ihtiyaç malzemelerine uygulanan sübvansiyonların bütçe üzerinde giderek artan yükü, verimsiz, büyük ve hantal kamu sektörü, devlet monopollerinin (bonyad) denetimindeki belirsizlikler ve Birleşmiş Milletler, ABD ve AB yaptırımları İran ekonomisinin karşılaştığı en büyük sorunlar olmaya devam etmektedir.

Irak ile yapılan savaşın ekonomik yapıda meydana getirdiği tahribat ve uzun yıllardır uygulanmaya çalışılan ve Türkiye ile ticareti de olumsuz yönde etkileyen aşırı merkezi planlamacı-ithal ikameci modelde ısrar edilmesi ülke ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir.

Tahran Ticaret Müşavirliği **İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili**

İran, ekonomik ve sosyal sorunların çözümü yönünde özelleştirme plânları yapmakta, büyük oranda ithal ikamesine dayanan ekonomiyi verimli bir şekilde yapılandırmak, petrol gelirlerine bağımlılıktan kurtararak, petrol dışı malların ihracatını artırmak ve çeşitlendirmek istemektedir.

İran'da, özellikle 2011 yılının Kasım ayından itibaren yaşanan hızlı devalüasyon süreci İran Riyali'nin değerini ve İran halkının alım gücünü önemli ölçüde azaltmış bulunmaktadır. 2010 yılının Haziran ayından itibaren uygulamaya konulan Birleşmiş Milletler yaptırımları ve yine 2010 yılından itibaren kapsamı ve etkisi çok genişleyen ABD ve AB yaptırımlarının sonucunda İran ekonomisi önemli zorluklarla karşılaşmaktadır. Son olarak 2011 yılının Aralık ayında karara bağlanan ve 1 Temmuz 2012 tarihinden itibaren tam anlamıyla yürürlüğe giren AB Yaptırımları çerçevesinde, AB ülkeleri İran'a petrol ambargosu uygulamaya başlamışlardır. Belirtilen uygulamanın ve ABD, AB kaynaklı ilave yaptırımların İran Merkez Bankası üzerindeki etkilerinin İran'ın bütçe gelirlerinin önemli bir bölümünü oluşturan petrol ürünleri ihracatını çok büyük oranda etkilemesi ve İran'ın potansiyel müşteri kaybının, söz konusu ülkenin, hali hazırda petrol ürünleri satabildiği Çin ve Hindistan gibi ülkelere olan satış fiyatlarını ve anılan ülkelere sağlayabileceği petrol gelirlerini azaltması beklenmektedir.

2012 yılının Mart ayında yürürlüğe giren yeni AB yaptırımları çerçevesinde, uluslararası bankacılık sistemlerine aracılık eden Belçika merkezli SWIFT (The Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) adlı kuruluş, yaptırım uygulanmakta olan İran bankalarına hizmet vermeyi durdurmuş bulunmaktadır.

İran'ın Nükleer Programı'na İlişkin Anlaşma

İran'ın nükleer programına ilişkin olarak İran ile P5+1 ülkeleri (ABD, Rusya Federasyonu, Çin, İngiltere, Fransa, Almanya) arasında 24 Kasım 2013 tarihinde imzalanan Anlaşma, 20 Ocak 2014 Pazartesi günü yürürlüğe girmiştir.

Bu çerçevede, İran'ın nükleer programı kapsamında, 20 Ocak 2014 tarihinden itibaren altı aylık süre boyunca uymayı taahhüt ettiği koşullar aşağıdaki bölümde sunulmaktadır.

- a) %5'in üzerinde uranyum zenginleşirmesi yapmama,
- b) %20'ye kadar gerçekleştirmiş olduğu uranyum zenginleşirmesini etkisiz kılma, (Söz konusu madde aşamalı olarak uygulanmış ve İran'ın %20'ye kadar olan uranyum zenginleşirmesini etkisiz kılmaya yönelik olarak gerçekleştirdiği her bir aşama karşılığında İran'ın petrol ihracatından kaynaklanan 4,2 milyar ABD Doları tutarındaki gelirin taksitler halinde İran'a transferine izin verilmiştir.)
- c) Yeni santrifüjleri devreye sokmama,
- ç) Natanz ve Fordo tesislerinde yeni uranyum zenginleşirmesi yapmama,
- d) Arak tesislerindeki nükleer faaliyetleri durdurma,
- e) Uluslararası Atom Enerjisi'nin yoğun denetimini kabul etme.

Tahran Ticaret Müşavirliği İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili

Bu kapsamda, P5+1 ülkeleri tarafından, 20 Ocak 2014 tarihinden itibaren İran'a altı aylık süreyle sağlanacağı taahhüt edilen kolaylıklara ilişkin bilgiler aşağıdaki bölümde sunulmaktadır.

a)Anlaşma tarihinden itibaren altı ay boyunca İran aleyhine yeni bir yaptırım kararı alınmaması,

b)İran'a yönelik olarak uygulanmakta olan altın, değerli madenler, otomotiv sektörü, petrokimya yaptırımlarının ve söz konusu sektörlerdeki ticari işlemlere ilişkin sigortacılık, taşımacılık ve mali hizmetler yaptırımlarının uygulanmasının altı ay süreyle dondurulması,

c)Belirli İran havayolu şirketleri için uçuş güvenliği kaynaklı tamir, denetim işlemlerine ve uçak yedek parça ürünleri satışına, montajına altı ay süreyle izin verilmesi ve söz konusu sektördeki ticari işlemlere ilişkin sigortacılık, taşımacılık ve mali hizmetler yaptırımlarının uygulanmasının altı ay süreyle dondurulması,

ç)İran'ın, Avrupa Birliği ülkeleri ve ABD haricindeki ülkelere petrol satışına, mevcut azaltılmış haliyle, izin verilmesi ve söz konusu satış işlemleri konusunda sigortacılık ve taşımacılık yaptırımlarının uygulanmasının altı ay süreyle dondurulması (İran'ın petrol ihracatına yönelik yaptırımların uygulanmasına devam edilmekte olup, söz konusu kolaylık, İran'ın 2013 yılı verilerine göre zaten önemli ölçüde azaltılmış olan petrol ihracatının daha da azaltılmasına yönelik yeni bir yaptırım uygulanmaması anlamına gelmektedir.) ve İran'ın anlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden itibaren altı aylık süre boyunca anlaşma konusu yükümlülüklerine uyması durumunda, İran'ın petrol ihracatından kaynaklanan 4,2 milyar ABD Doları tutarındaki gelirinin taksitler halinde İran'a transferine izin verilmesi, (Söz konusu madde aşamalı olarak uygulanmış ve İran'ın %20'ye kadar gerçekleştirmiş olduğu uranyum zenginleştirmesini etkisiz kılmaya yönelik olarak gerçekleştireceği her bir aşama karşılığında İran'ın petrol ihracatından kaynaklanan 4,2 milyar ABD Doları tutarındaki gelirinin taksitler halinde İran'a transferine izin verilmiştir.)

d)İran'ın gıda, tarımsal ürünler, ilaç ve tıbbi cihaz ithalatının kolaylaştırılmasına yönelik tedbirlerin alınması.

İran'ın Nükleer Programı'na İlişkin Anlaşma, İran ve P5+1 ülkeleri (ABD, Rusya Federasyonu, Çin, İngiltere, Fransa, Almanya) arasında, 20 Ocak 2014 tarihinden itibaren altı ay süreyle yürürlükte kalmış olup, söz konusu süre boyunca İran'ın nükleer programına ilişkin daha detaylı bir anlaşmanın hazırlıkları yürütülmüştür. Altı aylık süre boyunca, İran'a, yukarıda belirtilen hususlarda kolaylıklar sağlanmış olup, belirtilen süre boyunca İran'ın petrol ihracatına ve bankacılık sistemine yönelik yaptırımların uygulanmasına devam edilmiştir.

İran'ın nükleer programına ilişkin olarak İran ile P5+1 ülkeleri (ABD, Rusya Federasyonu, Çin, İngiltere, Fransa ve Almanya) arasında 24 Kasım 2013 tarihinde imzalanan ve 20 Ocak 2014 tarihinde yürürlüğe giren geçici anlaşmanın yürürlük süresi 30 Haziran 2015 günü sonuna kadar uzatılmıştır.

Geçici anlaşma kapsamında İran'a, petrokimya ürünleri ihracatı, değerli madenler ve otomotiv, otomotiv yan sanayi ürünleri ithalatı alanlarında kolaylıklar sağlanmaktadır. Geçici anlaşma 30 Haziran 2015 günü sonuna kadar yürürlükte kalacak olup, İran ile P5+1 ülkeleri

arasında İran'ın nükleer programına ilişkin nihai anlaşma sağlanmasına yönelik müzakerelere 30 Haziran 2015 günü sonuna kadar devam edilecektir.

İran'ın petrol ihracatına ve bankacılık sistemine yönelik yaptırımların uygulanmasına 30 Haziran 2015 günü sonuna kadar devam edilecektir. Söz konusu yaptırımların yürürlükten kaldırılması hususunda İran'ın Nükleer Programı'na ilişkin nihai anlaşmanın sağlanması belirleyici olacaktır.

Kalkınma Planları

2005 yılının Mart ayında 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulamaya konuldu. Önceki Cumhurbaşkanı Hatemi döneminde uygulanan 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı Meclis içerisindeki reformcu-muhafazakar çekişmesi sebebi ile başarılı olamamıştır. Muhafazakâr kanatta sayılan Anayasayı Korumacılar Konseyi tarafından, Hatemi Hükümetine ait birçok kanun veto edilerek 3. Kalkınma Planında kararlaştırılan hedeflere ulaşılması hususunda ciddi sıkıntılar yaratılmıştır. Gerçekleştirilen son seçimlerde görev başına gelen ve muhafazakâr olarak değerlendirilen yeni Cumhurbaşkanı Ahmedinejad Hükümeti ile başlayan 4. Kalkınma Planı Dönemi'nin politik çekişmelerin azalması nedeniyle bir önceki Hükümet dönemine göre daha başarılı bir dönem olacağı değerlendirilmekte iken yüksek petrol gelirlerinden elde edilen kaynaklar doğru değerlendirilememiştir.

4. Kalkınma Planında öncelikli hedefler olarak Dünya Ticaret Örgütüne üyelik, petrol endüstrisi dışında özelleştirme çalışmalarına başlamak, yabancı sermaye yatırımları sağlamak ve ekonominin nisbi de olsa liberalleştirilmesi sayılabilir. İran'da 2010 yılında uygulamaya konulan 5. Kalkınma Planı, 2010-2015 yılları arasındaki dönemi kapsamakta ve söz konusu hedefler yönünden 4. Kalkınma Planı ile benzerlikler göstermektedir.

Sanayi

İran, Kalkınma Programları çerçevesinde ekonomisini petrole bağımlılıktan kurtarmayı ve ihracatını geliştirmeyi öncelikli hedefi saymıştır. Şah Rıza Pehlevi döneminden beri devam eden ithal ikameci politikalar çerçevesinde ülkenin çeşitli yerlerinde üretim tesisleri açılmış ve açılmaya devam etmektedir. Ancak, üretim teknolojilerinin, makine ve ekipmanların eski oluşu, firmalarda doğrudan veya dolaylı olarak devlet mülkiyeti bulunması ve iç rekabetin düşük olması üretim kalitesini düşürmektedir.

İran'da devlet yatırımlarının büyük bir bölümü petrol sektörüne kanalize edilmektedir. İran petrolden elde edilen gelirlerin bir kısmını petrokimya sanayi gibi diğer bir takım alanlara aktararak petrol sektörüne olan bağımlılığı azaltmaya çalışmaktadır. Başarısız özelleştirme uygulamaları ve 1990'ların ortalarındaki yüksek dış borç ödemeleri sonucu petrol dışındaki sanayi sektörlerine yeterli düzeyde döviz rezervleri aktarılamamış ve bunun sonucunda söz konusu sektörler gelişmemiştir. İran'ın uluslararası alanda yaşadığı sıkıntılar ve uygulanan ambargolar sebebi ile daha çok dışa bağlı sanayi makineleri sektörü zorluklar ile karşılaşmıştır. İran sanayisinin lokomotif sektörü ise, ortalama yıllık 1,5 milyon adetlik üretim ile otomotiv sektörüdür. İran otomotiv sektörü üretim hacmi bakımından dünyada 14. sırada yer almaktadır.

Tarım

İran 23,6 milyon hektarı bulan ekilebilir alanları ile dünyada tarım üretimi çeşitliliği (çiftlik ve bahçe üretimi dahil) açısından dördüncü sırada yer almaktadır. İran'daki tarım alanlarının %56-%60'lık kısmı düzenli olarak sulanamamaktadır.

Ülkede tarımsal üretimi etkileyen farklı iklim özellikleri görülmekte ve bu durum çok çeşitli tarım ürünlerinin yetişmesini mümkün kılmakla beraber yine de İran, tarımsal üretimde kendine yeterliliğe ulaşamamıştır. Bu yüzden tarım ve gıda ürünleri dış ticaretinde halen net ithalatçı ülke konumundadır. İran tarım ve gıda sanayi ürünlerinde kendine yeterliliğin sağlanmasına büyük önem vermekte ve bu durum kalkınma plânlarında ana hedefler arasında gösterilmekle beraber, kısa vadede kendine yeterliliğe ulaşması mümkün görülmemektedir.

İran'da halihazırdaki tarım tekniklerini modernize etmek amacıyla önemli teşvikler verilmekte, birçok baraj inşa edilmektedir. Nispeten dışarıya kapalı bir ülke olması nedeniyle özellikle dünyadaki modern teknolojinin tarıma nasıl yansıtılabileceği konusu, üzerinde en çok tartışılan hususlardan biri olmaktadır. Bu bağlamda ülkemizdeki tarım teknolojilerinin gelişkin ve Avrupa pazarlarına nazaran ucuz olması İranlı ithalatçılara ülkemiz pazarını cazip kılmaktadır.

Tarım sektöründeki yatırımlarda bir artış söz konusudur. Tarımsal üretimdeki liberalleşme, paketleme ve pazarlama alanındaki gelişmeler yeni ihraç pazarlarının yaratılmasına olanak tanımaktadır. Geniş ölçekli sulama programlarıyla birlikte çiçek ve fıstık gibi ihracata yönelik tarımsal mal gruplarında artan üretim bu alanda İran'da hiçbir sektörde olmadığı kadar sağlıklı bir ekonomik yapı ortaya çıkarmıştır. İran'ın ithalatında buğday, arpa, mısır, şeker, pirinç, çay, et ve tarım makineleri önemli yer tutan kalemler arasında yer almaktadır.

Enerji

İran ekonomisi son 40 yıllık dönem boyunca daima ham petrol fiyatlarına bağlı bir gelişim sergilemiştir. 2000'li yılların başında 99,5 milyar varil petrol rezervi ile dünya sıralamasında dördüncü sırada iken son yıllarda bulunan yeni rezervlerle 137,5 milyar varil ile dünya petrol rezervleri açısından ikinci sıraya yükselmiştir. Dünyanın kanıtlanmış ham petrol rezervlerinin %11,5'i İran da bulunmaktadır. Ayrıca, 26,69 trilyon m³'lük doğalgaz rezervleriyle Rusya'dan sonra doğalgaz açısından da ikinci büyük rezervleri elinde bulundurmaktadır. Döviz girdilerinin %80'ini petrol ihracatından elde eden İran, bu haliyle petrol fiyatlarındaki dalgalanmalara karşı aşırı duyarlı halde bulunduğu için son yıllarda petrol dışı endüstrileri geliştirme programlarını yürürlüğe koymuş ama henüz başarılı olamamıştır. Petrol fiyatlarının 90'lı yılların sonları boyunca düşüşü sırasında ülkenin kaybının 6 milyar doları bulduğu ve bu rakamın bütçenin üçte biri düzeyinde olduğu göz önüne alınırsa petrol dışı endüstrilere yönelmenin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Ancak söz konusu dönemde Tahran yönetimi, kaynak yetersizliği nedeniyle petrol dışı endüstrilere yönelik önemli bazı projeleri askıya almak zorunda kalmıştır.

Son yıllarda petrole bakış açısı değişen İran, petrolü bir sermaye malı olarak görmeye başlamış, bu ürünün satımından elde edilen gelirlerin başka yatırımlara dönüştürülmesi üzerine çalışmalarda bulunmaya başlamış ve özel bir fon kurmuştur. İran makamlarınca da kabul edildiği üzere bu fondan kuruluş amacına uygun yararlanılamamıştır. İran hükümeti petrol üretimini 2015 yılında 5,8 milyon varile yükseltmeyi amaçlamaktadır. Mevcut durumda 25'i onshore olmak üzere 32 sahada üretim yapılmaktadır.

İran, günlük 4 milyon 200 bin varil ham petrol üretme kapasitesine sahip olup, günlük ham petrol üretimi 4 milyon 106 bin varil civarındadır. Hazar Denizinde yeni petrol kuyuları açma çalışmalarına da başlanmıştır.

Doğalgazın petrol gelirlerindeki oynamaları stabilize edecek bir sektör olarak görülmeye başlanmasından sonra doğalgaz yataklarının işletmeye açılması fikri ağırlık kazanmıştır.

Ülkenin güneyinde bulunan ve 8–13 trilyon m³ doğalgaz rezervi olduğu tahmin edilen Güney Pars Sahası'nın geliştirilmesine yönelik projenin bazı aşamaları, ihraç edilmek üzere sıvılaştırılmış doğalgaz üretimine ayrılmıştır. Bu saha yabancı sermayeye açılmış ve aşamalar halinde çeşitli uluslararası konsorsiyumlar ile doğalgaz kaynak araştırılması ve geliştirilmesi çalışmaları hızlandırılmıştır. Güney Pars Doğalgaz Sahası Basra Körfezinde İran ile Katar arasında paylaşılan "offshore" bir alandır. İran, kendi payı üzerinde 28 safhada geliştirme projeleri yürütmekte ve bu amaçla yabancı sermayeyi çekmeye gayret etmektedir.

Elektrik üretiminde kendine yeterliliğe sahip bulunan İran iç şebekelerinde %80 kapasite ile üretimde bulunmaktadır. Mevcut elektrik santrallerini artırma çabasında olan İran'ın elektrik üretim teçhizatı eski olup, bu cihazların revizyonu için yeterli teknolojiye sahip değildir. İran, Anayasasının 44. maddesi ve bu maddenin uygulama kanunu ile hız kazanan özelleştirme hareketi kapsamında elektrik üretiminin büyük bir bölümünü özel sektöre devretmek ve elektrik santrali inşası ile üretim faaliyetlerine yakın bir tarihte son vermek istemektedir. Elektrik santrali inşası için yeterli tecrübe ve donanıma sahip olmayan İran özel sektörünün teknolojik yeterliliğe sahip yabancı firmalarla ortaklık ihtiyacının doğacağı ve ülkemiz firmaları ile önemli bir işbirliği imkanı olacağı tahmin edilmektedir.

Doğal Kaynaklar ve Madencilik

Ekonomisi içerisinde ciddi bir yer tutmamasına rağmen İran sadece petrol ve doğalgaz rezervleri bakımından değil aynı zamanda birçok maden cevheri bakımından da zengin bir ülkedir. İran dünyanın en büyük çinko rezervlerine sahiptir. Ayrıca dünyanın ikinci en büyük bakır rezervleri ve dokuzuncu büyük demir rezervleri İran'da bulunmaktadır. Kromit, uranyum, kurşun, manganez, kömür ve altın İran da mevcut diğer maden cevherleridir.

Bununla birlikte, İran'da madencilik sektörünün yeterince geliştiği söylenemez. Maden yataklarının geliştirilmesi Hükümetin öncelikleri arasında yer almakta ve bu nedenle sektörde yatırımlar teşvik edilmektedir. Ekipman, "know-how" ve yatırım imkânı sağlayan yabancı firmalar için önemli imkanların mevcudiyetinden söz edilebilir. Bu sektörden Madenler, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı sorumludur ve alt kuruluşlara sahip olan holding yapısındaki İMİDRO başta olmak üzere birçok devlet şirketi aracılığıyla faaliyet göstermektedir.

Önemli rezervlerin varlığına karşılık İran'ın dünya maden üretimindeki yeri % 1,5'in altındadır ve bu nedenle madeni varlıkların İran ekonomisine kazandırılabilmesi için yabancı teknoloji ve sermayeye gereksinim duyulmaktadır.

Bankacılık

Yabancı bankaların İran'da tesisi veya şube açmalarına olanak veren yasa 2009 yılının başlarında yürürlüğe girmiştir. Bunu takiben 7 yabancı bankanın şube açma izni için Merkez Bankasına başvurduğu bilinmektedir. Halihazırdaki süreçte yabancı bankalar temsilcilik düzeyinde faaliyet göstermektedirler.

Özel banka kuruluşuna izin veren yasanın 2002 yılında yürürlüğe girmiştir. Özel bankalara kuruluş izni verilmesi İran Merkez Bankasının yetkisinde olup, denetimleri de Merkez Bankasının sorumluluğundadır. Özel bankalar İran'daki bankacılık Faaliyetlerinin %15'lik bir bölümünü gerçekleştirmektedirler. Bankacılık sektöründe teknolojik yetersizlik olmasına karşın temelde bir sorun gözükmemektedir. Devlete ait 11 bankanın dört tanesinin özelleştirilmesi gündemdedir.

İran Merkez Bankası Ekim 2006 tarihinde yayınladığı bir tebliğ ile Dolar bazlı akreditif yerine Euro bazlı akreditif kullanılmasını tavsiye etmişti. Bunun sebebi olarak, nükleer mesele nedeni ile batılı ülkeler tarafından ambargo uygulanması halinde Dolar ile ödemelerde sorunlar yaşanabileceği şeklinde gösterilmişti. Nitekim ABD kendi bankalarının İran'a akreditif açmasını yasaklamış, üçüncü ülke bankalarının da İran'a akreditif açmaması için de baskı yapmaktadır.

Ticaretin temel unsurlarından biri olan para transferi yönünden bakıldığında, İran bankalarına uygulanan uluslararası yaptırımlar ve ABD ile AB tarafından uygulanan yaptırımların uluslararası bankacılık sistemi üzerindeki caydırıcı etkisi neticesinde, İran'a ihracatımızdan elde edilebilecek potansiyel gelirlerin ülkemize transferine yönelik kanallar çok azalmış bulunmaktadır.

Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

İslâm devrimi sonrasında izleyen 20 yıl boyunca hemen hemen hiç yabancı sermaye alamayan İran, 2000 yılı Mart ayında yürürlüğe konulan Üçüncü ve Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı ile birlikte bu durumu nispeten değiştirmiş ve yabancı yatırımlar için ülkede elverişli bir yatırım iklimi yaratmak suretiyle belirlenen hedeflerin altında da olsa yabancı yatırımı ülkeye çekmeyi başarmıştır. Bu çerçevede yabancı yatırımlar için sınırlamalar ve ithalât vergileri azaltılmakta, serbest ticaret bölgeleri yaratılmaktadır. Ülkede yabancı yatırımlar petrol ve doğal gaz ve madencilik sektöründe yoğunlaşmış bulunmakla birlikte çeşitli sanayi dallarında da yatırımlar teşvik edilmektedir.

Yabancı sermaye yatırımlarının çekilmesi konusunda Haziran 2002 tarihinde yayımlanan Yabancı Yatırımı Teşvik ve Destekleme Kanunu çerçevesinde, devletin kararları doğrultusunda ortaya çıkabilecek şirket zararları ile ana sermaye ve karların yurt dışına transfer edilmesi devlet garantisi altına alınmış, yabancı sermayenin bir İran şirketi ile ortaklığı belli bir yüzde ile sınırlandırılmamış, yabancı sermayenin ülkeye giriş ve çıkışında serbest piyasa kurunun geçerli olması garanti altına alınmış, yabancı şirketler için vergiler %

Tahran Ticaret Müşavirliği **İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili**

60'lardan %20'lere indirilmiş, ayrıca yatırım yapılan bölgelere göre 5 ilâ 10 yıllık vergi muafiyeti dönemleri öngörülmüş, makine ve teçhizat gibi yatırım mallarının ülkeye girişi gümrük vergisinden muaf tutulmuştur. Diğer taraftan, yatırımın İranlı bir ortakla gerçekleştirilmesi halinde ülkenin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak İran bankalarından düşük faizli uzun vadeli, yatırımın % 80'nine varacak oranlarda, kredi temin etme imkânı da mümkün bulunmaktadır.

Katı bürokratik kurallar, ticaretin yarından fazlasının doğrudan devletin veya devlete yarı bağlı sayılacak vakıfların elinde bulunması, bankacılık alanında karşılaşılan vadeli akreditif açılması ve teminat mektuplarının kabul edilmesinde karşılaşılan sorunlar, ithal ham madde ve ara mamul temininde karşılaşılan güçlükler, yabancı eleman çalıştırılması konusunda gerek vergi, gerekse izin alınması açısından yaşanan sıkıntılar, bilgiye ulaşım güçlükleri ile veri kaynaklarının yetersizliği, kayıt dışı ithalât ile fikri mülkiyet haklarına dair mevzuatın yetersizliği ile takibi konusunda yaşanan sıkıntılar dezavantajları teşkil etmektedir.

İran'da yabancı şirketlerin temsilcilik açabilme imkânı siyasi rejim değişikliği sonrasında hemen hemen imkânsız hale getirilmişti. Ancak, 12.11.1997 tarihinde İran Meclisinden geçirilen tek bir maddelik yasa çerçevesinde ülkelerin karşılıklılık kuralına uyulması şartıyla yabancı şirketlerin temsilcilik açabilmeleri kolaylaştırılmıştır. Bu konuya ilişkin diğer mevzuat 3.5.1999 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile şekillendirilmiştir. Anılan mevzuat çerçevesinde temsilcilik ve tescil işlemleri için başvuruların Ekonomi Bakanlığı'na bağlı Şirket Tescil Dairesine yapılması gerekmektedir.

Yabancı sermaye yatırım izni almadan tesis edilen ticari birimler, uygulamada kredi almak, devlet teşviklerinden faydalanılması, vergi ve gümrük muafiyetlerinden yararlanılması gibi İranlı şirketlerin sahip olduğu haklardan sınırlı miktarda istifade edebilmektedirler.

İran Hükümeti özellikle petrol, doğalgaz ve petrokimya sektörlerindeki dış yatırımlara önem vermektedir. Bu sektörlerin dışında kalan alanlarda ise dış yatırımlar nispeten küçük ölçeklidir.

Dış Ticaret

Genel Durum

Uzun süre ithal ikamesine dayanan bir sanayileşme politikası izleyen ve tüm ithalatın devletin kontrolü altında gerçekleştiği İran'da son yıllarda uygulamaya konan dışa açılma politikaları ve DTÖ'ye üye olma hedefi doğrultusunda, ithalâtteki tarife dışı engeller kısmen kaldırılmış, ithalatı yasak çok sayıda maddenin ithalatı mümkün hale gelmiştir. Ancak, yerli sanayinin ve üretimin korunması amacıyla ithalatta alınan vergi oranları yüksek tutularak ithalâtın cazip hale gelmesine olanak tanınmamıştır.

Serbest Bölgeler ve Mevzuatı

Serbest ticaret bölgeleri ekonomideki yabancı sermayenin teşvik edilmesi ve artırılması amacı ile yabancı sermaye ve ticari düzenlemeler üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması için tasarlanmıştır. 1993 yılında liberal bir yatırım kanunu kabul edilmiştir. Bu yasa, serbest bölgelerin idaresini %100 sermaye mülkiyet hakkını (arazi mülkiyeti hariç), karın serbestçe

transfer edilebilmesini, 15 yıllık vergi tescili ve vize kolaylıkları gibi konuları düzenlemektedir. Ancak, İran serbest bölgeleri, devletin İran'ın petrol dışı ürünler ihracatını geliştirme düşüncesini gerçekleştirmekten öte, Dubai'den ithalâtın gerçekleştirildiği bölgeler haline gelmiştir.

Serbest bölgelerden beklenen verimlilik elde edilmediği için yeniden yapılandırma yönünde önemli adımlar atılmış, bu bölgeler özel mevzuatlarla yeniden düzenlenmiştir. Serbest bölgeler mevzuatı genel mevzuattan büyük farklılıklarla ayrılmakta ve liberal bir yaklaşım göstermektedir. Ayrıca iç bölgelerde özel ekonomik bölge (special economic zone) olarak adlandırılan ve nispeten cazip yatırım ve alt yapı koşulları sağlayan bölgeler de bulunmaktadır. Serbest ticaret ve özel ekonomik bölgeler doğrudan Cumhurbaşkanlığına bağlı Yüksek Konsey (High Council of Special Economic and Free Trade Zone) Genel Sekreterliğince yönetilmektedir.

Dış Ticaret Mevzuatı

Az sayıda da olsa bazı maddelerin ithalâtındaki yasaklama uygulamaları devam etmektedir. Herhangi bir maddenin ithalinden önce Ticaret Bakanlığına müracaat edilerek malın kaydedilmesi, diğer Bakanlıkların (Sanayi, Sağlık, Tarım vb.) iznini gerektiren kalemlerde ise ayrıca ilgili Bakanlıktan ithalât ön izninin alınması uygulamaları bulunmaktadır. Yasak kapsamındaki maddeler arasında, dinen sakıncalı bulunan bazı içecekler, gıda maddeleri, hayvansal besinler, yayın ve bantlar olduğu görülmektedir.

İthalat Mevzuatı

İthalatla ilgili genel şartlar şunlardır:

- 1- Geçerli ticaret lisansına sahip olmak (Kartı Bazargani).
- 2- İhracat ve İthalat Mevzuatı Kanun Yönetmeliği ekinde yer alan listede yazılı malların ithal şartlarına göre düzenlenmesi için gerekli belgeleri almış olmak.
- 3- Ticaret Bakanlığında kayıt yaptırmak.
- 4- İlgili bankaların birinde hesap açmak.
- 5- Standartların yanısıra hayvansal ve bitkisel ve sağlık karantinalarını konu alan ilgili mevzuatlar ile diğer ilgili yasalara uymak.
- 6- Mal denetleme şirketi tayin etmek ve malın gümrükten çıkarılmasında gerekli onay belgesini almak.
- 7- Gümrük harç ve vergilerini vb. ödemek.
- 8- İhracata karşılık mal ithalatının kapsadığı alanlar ilgili kanun maddelerinde belirtilmiştir.
- 9- Halihazırda ülkeye giren bir kısım mal ve eşyalar fiyatlandırma mevzuatı ile ithalâtçılar tarafından da uyulması gereken mal dağıtım mevzuat hükümleri kapsamındadır.

Ticarette Uygulanan Standartlar

İran Endüstriyel Araştırma ve Standartlar Enstitüsü (ISIRI), Bakanlar Kurulu Kararı ile ithal ve ihraç edilen malların kalitesini kontrol etmek üzere yetkilendirilmiştir. ISIRI Zorunlu Standartlar Programı, sağlık, güvenlik ve çevre yönetmelikleri açısından tüketici haklarını, aynı zamanda yerel imalatçıların düşük nitelik ithal mallara karşı haklarını korumayı amaçlamaktadır. Zorunlu standartlar programına tabi malların gümrükten geçişi ve İran

Piyasasına erişiminin gerçekleşmesi için, ISIRI tarafından düzenlenmiş Uygunluk Sertifikasına (CoC) ihtiyaçları vardır.

İran Endüstriyel Araştırma ve Standartlar Enstitüsünün (ISIRI) açıklamasına göre İran Dünya standartlarına sahip olma açısından 28. sırada yer almaktadır. 8.548 Standardın geçerli olduğu İran'da, 485 ürün zorunlu standart uygulamasına tabidir.

ISIRI'nin hali hazırda 320 laboratuvarı bulunup, özel sektöre bağlı 320 laboratuvarla iş birliği yapmaktadır. Anılan kurum hakkında daha fazla bilgiye www.isiri.com ve www.isiri.org adreslerinden ulaşılabilir.

TÜRKİYE-İRAN EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİ

Taşıdığı büyük işbirliği potansiyeline rağmen İran ile ekonomik ve ticari ilişkilerimiz son yıllara kadar, İran'daki kapalı rejimden kaynaklanan sorunlar, yaşanan siyasi krizler, korumacı ekonomi siyaseti ve buna bağlı ithalat-ihracat kontrolü, yüksek tarifeler, tarife dışı engeller, ulaşım ve sınır kapılarındaki yetersizlikler, bankacılık sistemindeki sorunlar, İran'a komşu illerimizin sınai ve ticari altyapısının yeterince gelişmemiş olması, kara yolu ve demir yolları ağlarının yetersizliği, uçak seferlerinin sayısının düşük düzeyde kalması ve sınır kapılarında karşılaşılan sorunlar nedeni ile sınırlı kalmıştır. 2003 yılından itibaren İran ile ticari ilişkilerimiz ve karşılıklı yatırım faaliyetlerinde bir canlanma görülmektedir. Son yıllarda küçük ve orta ölçekli işletmelerin, İran'da yatırım yapmak amacı ile düzenledikleri iş gezilerinin yoğunlaştığı görülmektedir. Türk sanayicileri ve iş adamları bakımından İran pazarı cazibesini muhafaza etmektedir. Bunda Türk firmaları ile rekabet edecek Avrupa firmalarının İran'da yeterince mevcut bulunmaması da rol oynamaktadır.

Ülkelerimiz arasında, ikili ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi için her iki tarafa da gerekli kararlılık ve uygun ortam sağlanmış bulunmaktadır.

İran, ülkemiz iş adamları için bir komşu ülke olması coğrafi yakınlığı, kültürel benzerlikler, halkın önemli bir bölümünün Türkçe konuşması, Türkiye'ye büyük bir sempatiyle bakılması ile rekabetin çok geniş olmadığı, 78 milyonluk nüfusa sahip önemli bir pazardır.

2014 yılında İran'a ihracatımız 3 milyar 888 milyon ABD Doları, İran'dan ithalatımız ise 9 milyar 833 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemiz başlıca demir ve çelik, tekstil elyafı ve mamulleri ile otomotiv yan sanayi ürünleri ihraç ederken, ithalatımızın çok büyük bir bölümünü ham petrol ve doğal gaz oluşturmaktadır. Türk ürünleri İran pazarında rağbet görmekte olup, İran piyasasındaki Türk malı imajı olumludur.

TÜRKİYE-İRAN TERCİHLİ TİCARET ANLAŞMASI

Başbakanımız Sayın **Recep Tayyip Erdoğan**'ın 28-29 Ocak 2014 tarihlerinde Tahran'a gerçekleştirdikleri ziyarette, Türkiye ile İran arasında 10 yıldır müzakereleri süren Tercihli Ticaret Anlaşması'nı, iki ülke Başbakanları huzurunda Ekonomi Bakanımız Sayın

Nihat Zeybekci ile İran Sanayi, Maden ve Ticaret Bakanı Muhammed Rıza Nematzade imzalamıştır.

Türkiye-İran Tercihli Ticaret Anlaşması ile, Türkiye'nin bazı tarım ürünlerinde İran'a tarife indirimi vermesi ve buna karşılık İran'ın ise, bazı sanayi ürünlerinde Türkiye'ye tarife indirimi sağlaması kararlaştırılmıştır. İran'ın, Tercihli Ticaret Anlaşması ile Türkiye'ye tarife indirimi sağlayacağı ürünler arasında; temizlik ürünleri, ilaç, kozmetik, plastik malzemeler, orman ürünleri, tekstil, hazır giyim, ev tekstili, mobilya, çelik ürünleri, demir ve demirdışı metaller, buzdolabı, bulaşık makinaları gibi beyaz eşya ürünleri, klimalar ve elektrik-elektronik ürünleri gibi bir çok ürün yer almaktadır. Söz konusu ürünlerde 2012 yılında Türkiye'nin dünyaya ihracatı 38,9 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiş olup; bu meblağ, Türkiye'nin aynı yıl gerçekleştirdiği toplam ihracatın %25,5'ine tekabül etmektedir.

Ayrıca, Tercihli Ticaret Anlaşması kapsamında İran'ın Türkiye'ye tarife indirimi yapmayı kabul ettiği sanayi ürünlerinde 2012 yılında Türkiye'nin İran'a ihracatı yaklaşık 830 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. Anlaşmanın yürürlüğe girmesi ile birlikte bu ürünlerde ihracatımızın, 3 yıl sonunda iki katına çıkacağı beklenmektedir. Diğer taraftan, söz konusu Tercihli Ticaret Anlaşması kapsamında İran'a taviz verilen tarım ürünlerinin İran'dan yapılan toplam tarım ürünleri ithalatı içindeki payı %57 seviyesindedir.

Türkiye-İran Tercihli Ticaret Anlaşması; ülkemizin Serbest Ticaret Anlaşmaları dışında ticaretin artırılmasına yönelik yaptığı ilk anlaşmadır. Türkiye-İran Tercihli Ticaret Anlaşması, yeni dönemde, iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilere ivme kazandıracak; her iki ülke arasındaki ekonomik işbirliğini güçlendirecek ve iki ülkenin önümüzdeki dönemde artan ekonomik işbirliğinin temelini oluşturacaktır. Anlaşma kapsamında, her iki ülke, birbirlerine sağlamış oldukları tavizleri daha da genişletmek üzere çalışmayı da taahhüt etmiştir.

Türkiye-İran Tercihli Ticaret Anlaşması'nın Onaylanmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı ve söz konusu Anlaşma Metni, 4 Kasım 2014 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Türkiye-İran Tercihli Ticaret Anlaşması 1 Ocak 2015 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Yatırım

İran Meclisi tarafından Haziran 2002 tarihinde onaylanan Yabancı Yatırımı Teşvik ve Destekleme Kanunu (FIPPA) çerçevesinde, devletin kararları doğrultusunda ortaya çıkabilecek şirket zararları ile ana sermaye ve karların yurt dışına gönderilmesi devlet garantisi altına alınmış, yabancı sermayenin ülkeye giriş ve çıkışında serbest piyasa kurunun geçerli olması garanti altına alınmış, yatırımın mahiyetine göre değişmekle birlikte yatırımın %80'ine kadar ulaşabilen oranlarda uzun vadeli ve düşük faizli kredi imkanı tanınmış, yabancı şirketler için gelir vergileri % 60'lardan %20'lere indirilmiş, ayrıca yatırım yapılan bölgelere göre 5 ila 10 yıllık vergi muafiyeti dönemleri öngörülmüştür.

Bu çerçevede, anılan mevzuat ile sağlanan teşvikler, enerji ve istihdam maliyetlerinin düşüklüğü, birçok sektörde mevcut üretimin yetersiz oluşu ile istenilen kalitede olmaması, ülkemiz açısından bir komşu ülke olması nedeniyle coğrafi yakınlığı, ülkemiz ürünlerine bir marka gözüyle bakılması, aynı dine sahip olunması, benzer kültür yapısı ile nüfusun önemli bir kısmının Azeri Türkçe'si konuşması ve diğer Türk Cumhuriyetlerine ihracat açısından

stratejik bir konuma sahip olması hususları İran'a yatırım konusunda avantajları teşkil etmektedir.

Konuyla ilgili olarak detaylı bilgileri, aşağıda irtibat numaraları belirtilen, İran Ekonomi Bakanlığı'na bağlı yabancı yatırımlardan sorumlu "Organization for Foreign Investment, Economic and Technical Assistance of Iran" kuruluşundan temin edilmesi mümkün bulunmaktadır. (Yönetmelik ve başvuru formları için: <http://www.investiniran.ir>, <http://www.mefa.gov.ir>).

İRAN'DA KURUMSAL TİCARİ FAALİYET YÖNTEMLERİ

I. Yabancı Yatırım Kanunu Çerçevesinde;

FİPPA kapsamında gerçekleştirilecek yatırımlarda prosedür İran Ekonomi Bakanlığı'na bağlı İran Ekonomik ve Teknik Yardımlar ve Yatırım Kurumu (Organization for Investment Economic And Technic Assistance of Iran, OIETA) internet sitesinde yer alan ve yatırım şekline göre değişiklik arz eden formların doldurulması ve OIETA'ya başvurulması ile başlatılır. Kuruma sunulan evraklarda hata ve noksan olmaması halinde başvuru tarihinden itibaren 45 günlük bir sürede yabancı yatırım talebi kesin karara bağlanır. Başvuru tarihinden itibaren 15 günlük süre içerisinde anılan kurum, gereklilik hallerinde ilgili Bakanlık veya bakanlıklardan gerekli koordinasyonu sağlayarak başvuruyu Yabancı Yatırım Kuruluna sunar. Yabancı Yatırım Kurulu başvuruyu inceleyerek kabul veya ret kararı verir. Ret kararı verilmesi halinde yabancı yatırımcı tarafından kuruma karşı itiraz hakkı doğmakta ve dosyanın tekrar incelenmesini talep edebilmektedir. Kuruldan yabancı sermaye yatırımının kabulü yönünde karar çıkması halinde İran Ekonomi Bakanı imzalı Yabancı Yatırım İzni düzenlenerek yatırımcıya tebliğ edilir.

FİPPA Kapsamındaki Teşvik ve Himayeler

- Genel kamu yararının gerektirdiği haller istisna teşkil etmek üzere kamulaştırma yapılamaması ve kamu yararı sebebi ile kamulaştırma gerektiren hallerde ise, kamulaştırma bedeli ile uygun miktarda tazminatın İran Devletince ödenmesi tazminatı.
- Yabancı yatırım kapsamında mutabakata varılan projelerinin uygulamasının yasaklanması veya durdurulmasından ötürü ortaya çıkabilecek zararların tazmini.
- Devletin tek alıcı olması veya üretime konu ürünlerin sübvanseli fiyattan dağıtıcısı olması hallerinde ürün ve hizmet alım garantisi.
- Yabancı yatırımcıların yerli yatırımcılar ile aynı haklara sahip olması garantisi.
- Ana sermaye ve ona bağlı nakdi ve aynı hakların transferi garantisi.
- %100 yabancı sermaye yatırımı izni.
- Yabancı yatırımda ortaya çıkabilecek sorunların uluslararası kuruluşlara yansıtılabilmesi.
- Ortak yatırımlarda İran'da kurulmuş şirket adına gayrimenkul iktisabı.
- Yabancı yatırımcılara, yabancı yatırım kapsamındaki yönetici, uzman ve diğer çalışanlar ile bunların ailelerine temdit edilebilir 3 yıllık oturma ve çalışma izni verilmesi.
- FİPPA kapsamında makineler, teçhizatlar, aynı haklar, nakdi değerler, hammadde teknik bilgi ve manevi mülkiyet hakları sermaye olarak gösterilebilir.

- Gelişmiş bölgelerde faaliyet gösteren maden yatırımları ile üretim birimleri 4 yıl süre ile gelirlerinin %80'inde gelir vergisinden muaftırlar.
- Gelişmekte olan bölgelerde faaliyet gösteren maden yatırımları ile üretim birimleri 10 yıl süre ile gelir vergisinden muaftırlar.
- Turizm yatırımları ödemekle mükellef oldukları yıllık vergiden %50 oranında muaftırlar.
- Sanayi, tarım, dönüşüm endüstrileri alanında faaliyet gösteren yabancı yatırımcıların anılan sektörlerdeki ihracattan elde ettikleri gelirlerinin tamamı vergiden muaftır.

II. Yabancı Yatırım Kanunu Kapsamına Girmeyen Yeni Ticari Yapılanmalar (Şirket Kuruluşu);

İran'da bulunan tüzel kişiliğe haiz ticari şirket türleri Türk Ticaret Kanununda tanımlanan ticaret şirketleri ile benzerlik göstermektedir. İran Ticaret Kanunda, Türk Ticaret Kanununda belirtilen ticarî şirketlere (Anonim Şirket, Limited Şirket, Kollektif Şirket, Komandit Şirket ve kooperatifler) ek olarak iki tür şirket ilâve olduğu görülmektedir.

2009 yılının Ocak ayına kadar İran'da kurulacak olan şirketlere %50 ve üstü oranında iştirak etmek isteyen yabancı uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin İran Ekonomi Bakanlığı'na bağlı Yabancı Sermaye, Yatırım ve Teşvik Dairesi Başkanlığından yabancı sermaye yatırım izni almaları gerekmektedir. Ancak bu tarihte uygulamada yapılan değişiklik ile FIPPA Kanunu kapsamı dışında kalan yatırımlarda da %100 yabancı sermayeli şirket kuruluşuna izin verilmiştir.

İran mevzuatı uyarınca şirket kuruluşu için gerekli belgeler:

- 1) Bütün sayfaları şirket ortakları tarafından imzalanan şirket kuruluş sözleşmesi. Şirket kuruluş sözleşmesinin (Şirket Ana Sözleşmesi) milletlerarası özel hukuku açısından yabancılik unsuru içermesi halinde başta oturma ve çalışma vizelerinin alınması ve ödemeye esas teşkil eden vergi matrahının saptanması esnasında farklılıklara neden olması sebebi ile anılan sözleşmelerin yabancılar hukukunda deneyimli hukukçular tarafından hazırlanması büyük bir öneme haizdir.
- 2) Kurulacak şirket türüne göre doldurulmuş, ticari şirket tescil dairesinin hazırlamış olduğu matbu formlar.
- 3) Şirket ortaklarının onaylı kimlik sureti, yabancı uyruğa sahip olmaları halinde Pasaportlarının onaylı sureti ve ikametgah adresleri.

Yabancı ortağın tüzel kişiliğe haiz ticaret şirketi olması durumunda

- a) Yabancı tüzel kişiliğe ait kuruluş sözleşmesi onaylı sureti. (ticarî şirket ana sözleşmesi)
- b) İran'da kurulacak şirkete ortak olacak tüzel kişilik (ticarî şirket) ortaklarının onaylı imza sirküleri sureti.

- c) *İran'da kurulacak olan şirkete ortak olunacağına ve ortaklığın kimin tarafından temsil edileceğini beyan eden yönetim kurulu kararının onaylı sureti.*
- 4) Şirket ortakları tarafından seçilmiş en az iki murakıp ve bir sekretere ait nüfus cüzdanlarının onaylı sureti.
- 5) Ticari şirket tescil dairesine verilmek üzere Anonim şirket sermayesinin en az %35'inin bankaya yatırıldığına dair dekont.

III. İran Yasaları Uyarınca Yabancı Tüzel Kişiliğe Sahip Şirketlerin İran'da Şube Tesisi

1979 devriminin ardından yabancı şirketlerin İran'da şube tesisi yasaklanmış, 12.11.1985 tarihinde yayınlanan tek maddelik bir yasa ile karşılıklılık şartına bağlı olarak bu yasak kaldırılmıştır. Anılan kanununun 19776 t/m/68-930 sayı ve 03.05.1999 tarihli uygulama yönetmeliğinde yabancı şirketlerin kendi ülkelerinde resmi olarak tescil edildikten sonra İran'da şube tesis edebilecekleri belirtilmiştir. Yönetmelik uyarınca tescil işlemleri Tahran Tapu ve Kadastro Müdürlüğüne bağlı Şirket Tescil Dairelerinde gerçekleştirilecektir.

Yabancı firmalara ait pazarlama ve satış ofisleri İranlı şirketlerden farklı olarak devlet kredi ve teşviklerinden mahrum edilmiş, ithalat ve ihracat konularında yasaklı sayılmışlardır.

İran mevzuatı uyarınca yabancı şirketin İran'da şubesini tesisi için gerekli dokümanlar;

- 1) Şirket tarafından yazılı başvuru,
- 2) Şirketin faaliyeti hakkında tanıtım yazısı.

Tanıtım yazısı aşağıdaki bilgileri kapsamaktadır.

- a) Şirketin hangi konularda faaliyet yaptığı hususu,
 - b) Şirketin neden İran'da tescil ettirmek istendiğine dair açıklamalı sebepler
 - c) İran'da kaç tane yabancı elemana ihtiyaç duyulacağı,
 - d) Şirketin mali kaynakları.
- 3) Şirketin feshini istemeye yetkili şahıslar tarafından şirketin infishahı hallerinde ana şirket kendisine verilen süre içerisinde şubeyi tasfiye edeceğine dair taahhüt yazısı,
 - 4) Şirket ana sözleşmesi,
 - 5) Şirketin en son hesap bilançosu,
 - 6) Noterden avukata veya İran'da şirketi temsil edecek kişi adına tanzim edilen vekaletname,
 - 7) Şirket tasdiknamesi belgesi – Şirket kuruluşunun resmi gazetede ilanı ve değişiklikler olmuşsa en son değişikliğin tescil belgesi,
 - 8) İmza sirküleri,
 - 9) Devlete ait bir kuruluşla ortak olunması halinde anılan kuruluşlar ile ortak faaliyette bulunulacağına dair yazı (moarrefiname),

10) Şirketin İran'da şube açma ve temsilci tayini konusunda aldığı Yönetim Kurulu kararı örneği.

Yabancı ülkelerde hazırlanan bütün belgeler Dış İşleri Bakanlığı veya buldukları yerin Valiliğince onaylayarak İran Konsolosluğu tarafından tasdik edilmelidir. Hazırlanan bu belgeler İran'da tercüme edilir.

İran'da Oturma İzini İçin Gerekli Belgeler:

- 1) Çalışma izinin aslı ve bir adet fotokopisi.
- 2) Okuduğu veya çalıştığı yerden yer den bir resmi dilekçe.
- 3) Pasaport sahibinden 5 adet yeni çekilmiş olan fotoğraf .(beraberinde kişiler olurlarsa 5 adet toplam fotoğrafı.)
- 4) Banka makbuzu 120.000 Riyal.
- 5) Çalışma izini formlarını doldurmak.
- 6) Pasaport ve vizenin aslı ve fotokopisi.
- 7) Oturma iznini talep eden şahıs başvuruda bulunamadığı aşamalarda anılan kişinin vekili, vekâletname ile beraber başvuruluda buluna bilirler.

Başvuru yeri: İran Çalışma Bakanlığı-Yabancılar Genel Müdürlüğü
Başvuru Adresi: Vali-e-Asr Cad. Fatemi kavşağına gelmeden önce No.811
Tel:(98-21) 88 80 00 00
Faks: (98-21) 88 90 88 62

İran'da Oturma İznini Uzatmak İçin Gerekli Belgeler:

- 1) Çalışma izninin aslı ve bir adet fotokopisi
- 2) Okuduğu veya çalıştığı yerden alınan dilekçe
- 3) Pasaport
- 4) 2 adet yeni çekilmiş olan fotoğraf
- 5) Çalışma izni uzatma formlarını doldurmak
- 6) Banka makbuzu 120.000 Riyal
- 7) Ekonomi Bakanlığı'ndan alınan vergi borcu bulunmadığına dair belge

Giriş ve Dönüş İçin Gerekli Belgeler:

- 1) Okuduğu veya çalıştığı yerden alınan dilekçe
- 2) Ekonomi Bakanlığı'ndan alınan vergi borcu bulunmadığına dair belge
- 3) Giriş ve çıkış özel formunu doldurmak
- 4) Pasaport
- 5) Oturma iznini talep eden şahıs başvuruda bulunamadığı aşamalarda anılan kişinin vekili, vekaletname ile beraber başvuruda bulunmaları mümkündür.
- 6) Tespit edilmiş bulunan tarifelere ilişkin banka makbuzu